

CAPITOLUL I

Precedentele

Exterminarea evreilor din Europa de către Germania a fost o lovitură magistrală, iar descumpănirea evreilor în fața agresiunii germane, o evidentă dovadă a unui eșec total. Privit sub aceste două aspecte, procesul nimicirii iudaismului s-a dovedit a fi împlinirea unor practici foarte vechi.

Nici politicile, nici acțiunile antievreiești n-au apărut brusc în 1933. De foarte multe veacuri și în numeroase țări, evreii fuseseră victimele unor acțiuni de distrugere. Care fusese scopul urmărit de ele? Ce voiau, de fapt, cei care-i prigoneau pe evrei cu atâta îndârjire și perseverență? În istoria Occidentului, trei politici succesive au fost puse în acțiune împotriva evreilor din diaspora.

Prima politică de acest tip a fost cea a Imperiului roman, din secolul al IV-lea după I-C¹. La puțin timp după anul 300, sub domnia împăratului Constantin, Biserica creștină a dobândit la Roma o influență atât de mare, încât a devenit religie de Stat; din acel moment, Biserica a fost inspiratoarea acțiunilor autorității civile. Vreme de douăsprezece veacuri, ea avea să dicteze atitudinea care trebuia adoptată față de evrei. Ori, spre deosebire de romanii pre-creștini, ce nu voiau să impună nici o religie sau credință exclusivă, Biserica susținea că toți erau obligați să fie creștini.

Pentru a înțelege comportamentul acesta, este important să ne dăm seama că Biserica voia să-i convertească pe evrei nu pentru a conduce și domina mai mulți enoriași (evreii n-au constituit niciodată o populație numeroasă), ci și pentru că ea considera de datoria adevăraților credincioși să-i salveze pe necredincioși de osândirea lor la arderea în veșnicele flăcări ale iadului. Creștinul, prin zelul său de a converti, dovedea măsura valorii credinței lui. Creștinismul nu era numai o religie printre alte religii, ci adevărata și singura religie. Cine nu se afla în sânul Bisericii, probabil că stătea departe de ea numai din necunoaștere, sau din greșeală. Ori, evreii nu puteau accepta creștinismul.

În primele timpuri ale acestei noi credințe, mulți dintre ei o consideraseră drept o sectă iudaică. În definitiv, primii creștini continuau să se supună legii iudaice, ei nu adăugaseră normelor religioase decât unele practici nefundamentale ca, de pildă, botezul. Dăr totul s-a schimbat atunci când a fost proclamată divinitatea lui Christos. Evreii nu au decât un singur, unic Dumnezeu; acest Dumnezeu este indivizibil; acest Dumnezeu este un

¹ Roma pre-creștină n-a practicat nici un fel de politică antievrească. Ea distrusese Statul independent al Iudeii, dar în cadrul Imperiului, evreii se bucurau de egalitatea de drepturi. Ei aveau dreptul de a fi executori testamentari, de a contracta cu cetățeni romani sau cu cetățene romane căsătorii legale, de a exercita funcțiile de tutelă, de a ocupa funcțiuni publice. Otto Stobbe, „Die Juden in Deutschland während des Mittelalters“ Leipzig, 1902, p. 2.

Dumnezeu gelos, care nu admite existența altor divinități; El nu este *Christos*, și *Christos* nu este El. Începând de aici, iudaismul și creștinismul au devenit, în mod necesar, două religii ireconciliabile; convertirea la creștinism însemna pentru evrei renegarea Ierusalimului.

La sfârșitul Antichității, apoi în timpul Evului Mediu, a fost, asadar, foarte greu să-i determini pe evrei să renunțe la iudaism. Biserica a încercat cu multă răbdare și perseverență să-i convingă pe acești încăpățânați. Vreme de douăsprezece sute de ani, ea s-a îndăruit să lupte cu armele rațiunii teologice; dar, deoarece evreii nu cedau, Biserica a început, simțitan, să completeze acțiunea cuvântului cu „persuasiunea” forței. Totuși, Papalitatea nu autoriza presiunile individuale; Roma era ostilă convertirilor forțate. Ceea ce n-a împiedicat, cu toate acestea, ierarhia ecleziastică să folosească metode de constrângere colective. Pas cu pas, dar pe un spațiu din ce în ce mai vast, Biserica a adoptat măsurile „defensive” împotriva victimelor ei dezarmate. Ea i-a „ocrotit” pe creștini de consecințele „dăunătoare” ale oricăror raporturi cu evreii, elaborând o legislație rigidă împotriva căsătorilor mixte, condamnând discuțiile despre problemele religioase, interzicând atât unora cât și celorlalți să locuiască în aceleași zone. Biserica i-a „ocrotit” pe creștini de „moci-tate” învâșturilor iudaice arzând Talmudul și excluzându-i pe evrei din funcțiile publice. Aceste măsuri au fost niște acțiuni distrugătoare ce constituie precedentele. Cât despre convertiri, Biserica a dovedit că, de fapt, își ratase scopul prin modul în care s-a comportat cu micul număr de evrei atrași de ea. Cernul catolic se simțea atât de nesigur de aceste mediiocre succese încât, în Evul Mediu, a devenit o practică obișnuită de a considera pe orice nou creștin drept un fost evreu, și de a-l suspecta de erezie³, în consecință, prozelitii au fost obiectul unor anchete inchiizitoriale⁴. În Spania, s-au eliberat certificații de „puritate” (*limpieza*) creștinilor care aveau o ascendență perfectă, iar pentru ceilalți s-au definit categorii de „noi creștini pe jumătate”, „noi creștini pe sferă”, „noi creștini de gradul opt” și așa mai departe⁵.

Esecul convertirii în masă a avut efecte de o foarte mare amploare. Insuccesul a determinat Biserica să-i considere pe evrei drept un grup specific, cu totul diferit de creștini, surd la chemarea creștinismului, primejdios pentru credința creștină. Fondator al protes-tantismului, Luther scria în 1542:

„Și dacă ar exista în ființa lor o scântie de rațiune sau de inteligență, astfel ar trebui ei să se gândească: O, Doamne Dumnezeu, nimic nu merge bine pentru noi, nimic bun nu ni se întâmplă, nenorocirea noastră este prea mare, prea îndelungată, prea grea, Domnul ne-a uitat etc. Nu sunt evreu, dar, într-adevăr, nu-mi place să mă gândesc la alți

² Această interdicție prezenta un punct slab: odată convertit, chiar prin forță, un evreu nu avea dreptul să se reîntorcă la religia sa inițială. Guido-Kisch, „The Jews in Medieval Germany” Chicago 1949, pp. 201-202.

³ În realitate, ne-evreii care voiau să se convertescă la iudaism trebuiau să depășească obstacole uriașe. A se consulta Louis Finkelstein „The Jewish Religion: Its Beliefs and Practices” în Louis Finkelstein, ed. „The Jews: Their History, Culture, and Religion”, New York, 1949, vol. 2, p. 1376.

⁴ Kisch, „Jews in Medieval Germany” p. 315.

⁵ Ibid.

⁶ Cecil Roth „Marranos and Racial Anti-Semitism - A Study in Parallels”, Jewish Social Studies 2 (1940) pp. 239-245. Medicii „noi creștini” erau acuzați că își ucid bolnavii; în 1449, un tribunal din Toledo a dat o sentință prin care se interzicea noilor creștini accesul la orice funcție publică; în 1604, noii creștini au fost excluși din universitatea de la Coimbra (*ibid.*). Orice descendent al unei familii evreiești sau mure era, de asemenea, declarat inapt să slujească în „Miliția lui Christos”, adică în armata lui Torquemada, care-i tortura și-i ardea pe „cretici”. Franz Hebling, *Die Tortur-Geschichte der Folter im Kriminalverfahren aller Völker und Zeiten*, Berlin, 1902, p. 118.

de cumplita mânie a lui Dumnezeu față de acest popor, deoarece mă înspăimânt cu întreg trupul meu și cu sufletul meu, de ceea ce va putea să fie în iad veșnica mânie a lui Dumnezeu împotriva neadevăraților credincioși și a tuturor necredincioșilor.”⁷

Pe scurt, dacă Luther ar fi fost *el însuși* evreu, s-ar fi hotărât de multă vreme să treacă la creștinism. Un popor, argumentează el, nu poate să fi suferit timp de cincisprezece sute de ani și să se încăpățâneze în credința că ar fi poporul ales. Însă acest popor era orb. El fusese lovit de mânia lui Dumnezeu. „Dumnezeu, spusesse Moise, te va lovi cu nebunie furioasă, cu orbire și cu turbare în sufletul tău. Și cu focul veșnic, despre care Profeții spun: „Mânia lui Dumnezeu va izbucni ca un foc pe care nimeni nu-l poate stinge”.⁸ Atunci când Luther a publicat acest text, ura împotriva evreilor se intensifica. Timp de douăsprezece sute de ani creștinătatea investise prea mult în politica ei de convertire și obținuse, prin practicarea acesteia, prea puțin. Din secolul al XIII-lea până în veacul al XVI-lea, în Anglia, în Franța, în Germania, în Spania, în Boemia, în Italia li se și dăduseră evreilor ultimatumuri ce-i sileau să aleagă între convertire și expulzare.

Expulzarea a fost, deci, a doua modalitate istorică a politicii antievreiești. La început, ea constituia o alternativă la convertire și evreii erau liberi să ia hotărârea pe care o doreau. Însă, la mult timp după despărțirea Bisericii de Stat, și atunci când Statul încetase de multă vreme de a fi brațul laic al Bisericii, expulzarea și excluderea au rămas obiectivele clare și stabile ale militantismului antievreiesc. Dezlegați de motivațiile religioase, antisemiții din secolul al XIX-lea și-au ales drept scop să-i silească pe evrei să emigreze. Ei îi urau, siguri că au de partea lor justiția și rațiunea; și exact ca și speculanții care preiau activele unei societăți falimentare, ei au „răscumpărat” antiiudaismul catolic. Odată cu ura, noii dușmani ai evreilor mai moșteniseră de la Biserică și convingerea că evreii nu puteau fi schimbați, nici convertiți, nici asimilați, că ei erau un fel de produs finit, imuabil în comportamentele lui, rigidizat în ideile sale, de neclintit în convingerile lui și în credința sa.

Adoptată de către naști, politica de expulzare și de excludere a continuat să inspire toate operațiunile antievreiești până în 1941. Însă acest an a reprezentat o răscruce în istoria antisemitismului activ, deoarece naștii s-au confruntat atunci cu o situație determinată de un război total. Mai multe milioane de evrei erau închiși, captivi, în ghetouri, și emigrarea devenea imposibilă. Un proiect *hard*, care consta în a îmbarca pe evrei cu destinația Madagascar, eșuase total. Trebuia inventată o altă metodă de a „rezolva” „problema evreiască”. În această perioadă crucială, ideea unei „soluții teritoriale” s-a ivit în mintea anumitor naști. „Soluția teritorială” – sau, după cum a fost numită ulterior, „Soluția finală a problemei evreiești în Europa” – prevedea, pur și simplu, moartea evreilor europeni. Era necesar, deci, să fie uciși. Aceasta a fost a treia fază istorică a acțiunii antievreiești. Să rezumăm: au existat, începând din secolul al patrulea al erei noastre, trei politici antievreiești succesive, cea a convertirii, cea a expulzării, cea a anihilării. Cea de a doua a apărut pentru a o înlocui pe prima, iar a treia s-a ivit spre a o înlocui pe a doua.

Noi considerăm astăzi exterminarea evreilor din Europa între 1933 și 1945 drept un eveniment fără precedent. Este adevărat că istoria nu ne oferă nici un exemplu de acest gen care, prin dimensiunile lui și prin caracterul său organizat, să poată fi comparat cu el. O

⁷ Martin Luther, „Von den Jueden und Yren Luegen, Wittenberg, 1543, p. Aiii. Ediția originală a operei lui Martin Luther este paginată în josul celei de a doua și a patra pagini a fiecărei foi, de la A, Aii, Aiii, B, Bii, Biii până la Z, Zii, Ziii, apoi reia pp. a, aii, aiii. Indicăm și referințele la ediția modernă și devenită clasică *Dr. Martin Luthers Werke* vol. 53, Weimar, 1920, în care *Von den Jueden und Yhre Luegen* sunt la pp. 417-552.

⁸ Luther, p. diii (519). Aluzia la nebunia furioasă constituie aici o inversiune de sens. Nebunia furioasă este una dintre pedepsele rezervate celor care-l părăsesc pe singurul și unicul Dumnezeu.

În decursul îndelungatei sale încercări de a-i converti pe evrei, Biserica catolică luase numeroase măsuri împotriva populației evreiești. Scopul ei era de a „ocroti“ comunitatea creștină de influența ei dăunătoare, și, aproape în aceeași măsură, de a „submina“ inadmisibilă „încăpățânare“ evreiască. Din acel moment, Biserica și Statul creștin, deciziile conciliilor și legile imperiale au colaborat la persecutarea evreilor.¹⁰ Deși majoritatea acestor măsuri n-au fost aplicate în întreaga Europă catolică chiar din clipa elaborării lor, ele au devenit niște precedente pentru epoca nazistă.

Tabelul I-1 stabilește o paralelă între principalele măsuri luate de Biserica catolică împotriva evreilor, și măsurile corespunzătoare contemporane dictate de regimul nazist.¹¹

TABELUL I-1

ÎMPOTRIVA EVREILOR: LEGISLAȚIA CATOLICĂ ȘI LEGISLAȚIA NAZISTĂ

Dreptul canonic	Măsurile naziste
Interzicerea căsătoriilor mixte și a relațiilor sexuale între creștini și evrei, Sinodul de la Elvira, 306	Legea pentru ocrotirea sângelui german și a onoarei germane, 15 septembrie 1935 (RGB1 I, 1146)
Interdicția pentru evrei și pentru creștini de a mânca la aceeași masă, Sinodul de la Elvira, 306	Excluderea evreilor din vagoanele restaurant (ministerul de Interne către ministerul Transporturilor, 30 decembrie 1939, Documentul NG-3995)
Excluderea evreilor din orice funcție publică, Sinodul de la Clermont 535	Legea referitoare la reorganizarea Serviciului public civil, 7 aprilie 1933 (RGB1 I, 175)
Interdicția pentru evrei de a folosi slujitori creștini sau de a poseda sclavi creștini, Sinodul al III-lea de la Orléans, 538	Legea pentru ocrotirea sângelui german și a onoarei germane, 15 septembrie (RGB1 I, 1146)
Interdicția pentru evrei de a circula pe străzi în timpul Săptămânii Mari, Sinodul al 3-lea de la Orléans, 538	Decretul care autoriza autoritățile locale de a interzice evreilor circulația pe străzi în anumite zile (respectiv în cele ale festivităților germane) 3 decembrie 1938 (RGB1 I, 1676)
Distrugerea prin foc a Talmudului și a altor cărți, conciliul al 12-lea de la Toledo, 681	Distrugerea prin foc a unor cărți în Germania nazistă

¹⁰ Stobbe, *Die Juden in Deutschland* p. 2.

¹¹ Lista măsurilor luate de Biserică este în întregime preluată din J. E. Scherer *Die Reichsverhältnisse der Juden in den deutsch-österreichischen Ländern*, Leipzig 1901, pp. 39-49. În fiecare caz, tabelul I-1 nu indică decât data inițială.

Dreptul canonic

Măsurile naziste

Interdicția pentru creștini de a fi îngrijiiți de medici evrei, Sinodul de la Trulanic, 692

Interdicția pentru creștini de a locui în cadrul familiilor evreiești, Sinodul de la Narbonne, 1050

Obligativitatea pentru evrei de a plăti aceleași taxe ca și creștinii pentru întreținerea Bisericii, Sinodul de la Gérone, 1078

Interdicția de a munci Duminică, Sinodul Szabolcs, 1092

Interdicția pentru evrei de a depune plângere sau mărturie în fața tribunalelor împotriva creștinilor, conciliul al 3-lea al Latranului, 1179, Canonul 26

Interdicția pentru evrei de a păstra bunuri creștinism, conciliul al 3-lea al Latranului, 1179, Canonul 26

Semne distinctive pentru vestimintele evreilor, conciliul al 4-lea al Latranului, 1215, Canonul 68 (o imitație a legii califului Omar, care impunea creștinilor cingători albastre, iar evreilor cingători galbene)

Interdicția de a construi sinagogi noi, conciliul de la Oxford, 1222

Interdicția pentru creștini de a asista la ceremoniile evreiești, Sinodul de la Viena 1267

Decretul din 25 iulie 1938 (RGBI I, 969)

Directiva lui Göring care ordona concentrarea evreilor în clădiri separate (Bormann către Rosenberg, 17 ianuarie 1939, PS-69)

„Sozialausgleichsabgabe”: Evreii vor plăti un impozit special pe venit în locul donațiilor către Partidul nazist impuse de acesta membrilor săi, 24 decembrie 1940 (RGBI I, 1666)

Propunerea Cancelariei partidului de a interzice evreilor de a intența acțiuni civile, 9 Septembrie 1942 (Bormann către ministerul Justiției, 9 septembrie 1942, (NG-151)

Decretul care acorda ministrului Justiției puterea de a anula testamentele potrivnice „judecății sănătoase a poporului” 31 Iulie (RGBI I, 937)

Decretul de la 1 septembrie 1941 (RGBI I, 547)

Distrușterea sinagogilor din întregul Reich, 10 Noiembrie 1938 (Heydrich către Göring, 11 noiembrie 1938, PS-3058)

Interdicția de a întreține relații prietenești cu evreii, 24 octombrie 1941 (directivă a Gestapo-ului, L-15)

Interdicția pentru evrei de a discuta despre doctrina religiei catolice cu persoane creștine, Sinodul de la Viena, 1267

Ghetourile obligatorii, Sinodul de la Breslau, 1267

Interdicția pentru creștini de a vinde sau de a închiria bunuri imobiliare evreilor, Sinodul de la Ofen, 1279

Convertirea unui creștin la iudaism sau reîntoarcerea la iudaism a unui evreu botezat, definite ca erezii, Sinodul de la Mayenza, 1310

Interdicția de a vinde sau de a transmite în alt mod evreilor obiecte care aparțin Bisericii, Sinodul de la Lavour, 1368

Interdicția pentru evrei de a acționa ca intermediari la încheierea de căsătorii, Conciliul de la Bâle, 1434, sesiunea XIX

Interdicția de a decerna evreilor titluri universitare, Conciliul din Bâle, 1434, sesiunea XIX

Ordinul lui Heydrich 21 septembrie 1939 (PS-3363)

Decretul care îngăduia vinderea forțată a bunurilor imobiliare evreiești, 3 decembrie 1938 (RGB1 I, 1709)

Un creștin convertit la iudaism riscă să fie tratat ca evreu. (Verdictul Oberlandesgericht-ului [Înaltul Tribunal regional] din Königsberg, 4 Zivilsenat, 26 iunie 1942 *Die Judenfrage* [Vertrauliche Beilage], 1 noiembrie 1942, pp. 82-83)

Decretul din 6 iulie 1935, care organiza lichidarea agențiilor imobiliare, birourilor și agențiilor matrimoniale ce-și ofereau serviciile ne-evreilor (RGB1 I, 823)

Legea împotriva supraîncărcării școlilor și universităților germane, 25 aprilie 1933 (RGB1 I, 225)

Însă nici un sumar al legislației canonice n-ar izbuti, totuși, să fie atât de revelator și de expresiv ca o descriere a ghetourilor din Roma, pe care Statul pontifical l-a menținut până la ocuparea orașului de armata italiană în 1870. Un ziarist german, care vizitase ghetoul roman cu puțin timp înainte de această dată, și-a publicat reportajul în *Neue Freie Presse*¹². El văzuse câteva străzi umede, murdare și întunecoase unde fuseseră înghesuite (*eingepfercht*) 4700 de creaturi umane.

Pentru a închiria o casă sau un local comercial în afara limitelor ghetourilor, evreii trebuiau să obțină o autorizație a cardinalului-vicar. Orice achiziție în afara acelorși limite

¹² Carl Eduard Bauernschmid *Neue Freie Presse*, 17 Mai 1870, retipărit în *Allgemeine Zeitung des Judenthums* Leipzig 19 Iulie 1870, pp. 580-582.

¹³ Otto Stowasser "Zur Geschichte der Wiener Geserah", *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 16 (1922) p. 117.

Nu mai suprimarea limitelor impuse de obstacole, putea permite operațiunilor de exterminare să-și dezvolte și să-și desfășoare până la capăt toate posibilitățile. De aceea: anularea interdicțiilor i-a silit pe administratorii germani să improvizeze și să inoveze; și tot

limite de netrecut pentru acțiunea birocratică. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte.

Dacă este adevărat că au trebuit să fie redescoperite unele străvechi adevăruri, avem datorită de a sublinia faptul că, în mod invers, multe descoperiri cu totul noi s-au situat pe un teren pe care predecesorii nu încercaseră niciodată să-l exploreze. Precedentele administrative create de Biserică și de Stat rămăsese, firește, incomplete; calea nimicirii evreilor, așa cum fusese ea trasată de veacurile trecute, se întrerupea la jumătatea ei. Politicile antievreiești de convertire și de expulzare nu puteau împinge distrugerea decât până la un anumit punct. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte. Stabilindu-și aceste obiective, ele stabileau, prin însuși respectivul fapt, niște anumite puncte.

Acționează au fost unele precedentele moștenite de mașină birocratică nazistă. Desigur, lumea nu-și mai amintea în 1933 toate aceste lecții ale trecutului, dintre care multe păliseră cu timpul. Fuseseră acoperite de uitare mai ales învățămintele negative – precum, de pildă, recomandarea de a se evita izbucnirile de violență și pogromurile. În 1406, Statul habsburgic nădăjduse că va profita de pe urma violențelor la care se dedase populația în cartierul evreiesc din Viena: în realitate, creștinii au pierdut mai mult din puterea lor decât au câștigat. Fuseseră acoperite de uitare mai ales învățămintele negative – precum, de pildă, recomandarea de a se evita izbucnirile de violență și pogromurile.

Aplicând ansamblul legislației canonice, regimul pontifical al ghetourilor din Roma îi sporea efectele cumulative. Și, în plus, politica Bisericii nu se manifesta numai prin decreele ecleziaștiice. Timp de mai mult de un mileniu, Statul a dat putere de lege voinei bisericăști; deciziile sinodurilor și ale conciliilor au reușit să constituie însăși baza acțiunii laice. Fiecare Stat medieval a reluat stipulările canonice și le-a dezvoltat în mod minunțos, consecințele civile. Astfel s-a elaborat un „statut internațional al evreilor din Evul Mediu”, care a fost perfecționat până în secolul al XVIII-lea. Vom găsi mai jos, în tabelul I-2 o scurtă evocare a completărilor și subtilităților adăugate de guvernamente și legislația catolică pentru îngrijirea bolnavilor.

de lire pentru diverse opere caritabile, însă nu dădea nici un ban pentru educație și nici

de aceea birocrăția germană a făcut în doisprezece ani, sub regimul lui Hitler, infinit mai mult rău decât reușise să facă Biserica catolică vreme de douăsprezece veacuri.

Totuși precedentele administrative nu au fost singurele elemente istorice care au intrat în joc. În societățile occidentale, o acțiune de distrugere nu se reduce la o simplă operațiune tehnică. Problemele pe care le pune un proces de nimicire nu sunt numai de natură administrativă, ci și de natură psihologică. Un creștin are datoria de a favoriza binele și de a respinge răul: cu cât mai vastă este acțiunea de distrugere pe care trebuie s-o comită, cu atât mai mari sunt obstacolele morale pe care acest creștin e silit să le depășească. Obstacolele acestea trebuie, deci, suprimate, conflictul interior trebuie, într-un fel sau altul, rezolvat. Unul dintre principalele mijloace de care dispune criminalul pentru a avea conștiința împăcată este acela de a-și învâluși victima într-un soi de veștmânt infamant, de a o reprezenta ca pe un obiect ce trebuie distrus.

TABELUL I-2 MĂSURI ANTIEVREIEȘTI PRENAZISTE ȘI NAZISTE

Vechea legislație de Stat

Taxă de protecție *per capita* (*der goldene Opferphennig*) impusă evreilor de regele Ludovic Bavarezul, 1328-1337 (Stobbe, *Die Juden in Deutschland* p.31)

Atribuirea către colectivitate a bunurilor unui evreu ucis într-un oraș german „deoarece evreii și posesiunile lor aparțin Camerei imperiale”: articol din codul *Regulae juris „Ad decus”* din secolul al XIV-lea (Kisch, *Jews in Medieval Germany* pp. 360-361, 560-561)

Confiscarea polițelor debitorilor creștini deținute de evrei, Nürnberg, sfârșitul secolului al XIV-lea (Stobbe, *Die Juden in Deutschland* p. 58)

Amenzi: spre exemplu, la Ratisbona, în 1421, pentru „uciderea unui copil creștin” (*ibid.*, pp. 77-79)

Plata pentru construirea zidului din jurul ghetoului din Roma percepută de la victime, 1555 (Ceci Roth, „The History of the Jews of Italy (Philadelphia, 1946) p. 297)

Legislația nazistă

Ordonanța a 13-a pentru aplicarea legii referitoare la cetățenia Reich-ului, care prevedea confiscarea bunurilor unui evreu decedat, 1 iulie 1943 (RGB1 I, 372)

Ordonanța a 11-a pentru aplicarea legii referitoare la cetățenia Reich-ului, 25 noiembrie 1941 (RGB1 I, 922)

Decretul referitor la „amenda expiatorie” impusă evreilor, 12 noiembrie 1938 (RGB1 I, 1579)

Plată pentru construirea zidului din jurul ghetoului de la Varșovia percepută de la victime, 1941 Comisarul ghetoului Auerswald către Președintele Consiliului Evreiesc Czerniaków, 22 octombrie 1941, J.M. 1112)

Vechea legislație de Stat

Legislația nazistă

Decretul privind la buletinele de identitate, 23 iulie 1938 (RGBl I, 922)

Decretul care impunea aplicarea sau însemnarea mențiunii „Evreu” pe pașapoarte, 5 octombrie 1938 (RGBl I 1342)

Însemnarea locuințelor ocupate de evrei *Jüdisches Nachrichtenblatt*, Berlin, 17 aprilie 1942

Decret care ordona restituții ale deplasărilor, 1 septembrie 1941 (RGBl I, 547)

Decretul din 5 Iulie 1937 (RGBl I, 9)
Decretul din 17 august 1938 (RGBl I, 1044)

Ștampile sau alte semne aplicate pe actele și documentele personale, care-l identifi-
cau ca evreu pe deținătorul sau purtătorul
lor (Zosa Szajkowski, „Jewish Participa-
tion in the Sale of National Property
during the French Revolution”, *Jewish
Social Studies* 1952, nota p. 291)

Pe la 1800, poetul evreu Ludwig Börne
constată că pe pașaportul său figurează
mențiunea „Jude von Frankfurt”, evreu din
Frankfurt (Heinrich Graetz, *Volks-
mündliche Geschichte der Juden*,
Berlin-Viena, 1923, vol 3, pp. 373-374)

Însemnarea caselor evreiești, orar special
pentru a se duce la cumpărături, restituții
ale deplasărilor, Frankfurt, secolul al
XVII-lea (*ibid.*, pp. 387-388)

Numele „evreiești” devenite obligatorii în
practica birocratică a secolului al XIX-lea
(Leo M. Friedman, „American Jewish
names”, *Historia Judaica* octombrie
1944, p. 154)

Istoria ne-a păstrat o întreagă galerie plină cu aceste imagini. În mod invariabil, le
vedem plinând ca niște nori lungi de-a lungul veacurilor și continentelor. Oricare ar fi
originea sau finalitățile lor specifice, aceste stereotipuri au întotdeauna aceeași funcție, și
anume de a oferi o justificare voioasă de a nimici, o scuza pentru acțiunea de distrugere.
Naziștii aveau nevoie de un stereotip; era necesar să poată folosi o reprezentare
adecvată a evreului. Este, deci, de mare importanță și cu numeroase implicații faptul că în
clipa în care Hitler a ajuns la putere imaginea exista de multă vreme, că trăsăturile
modelului fuseseră de mult stabilite și adânc înțipărite. Când Hitler vorbea despre evrei, el
vorbea germanilor într-un limbaj familiar. Atunci când își acoperea victimele cu insulte, el
reînvia o atitudine medievală. Când perora și-i învinovătea cu sălbăticie pe evrei, Hitler
părea că-i trezea pe germanii lui dintr-un sezn îndelung pentru a le reaminti o străveche
dusmănie și pentru a o reactiva. În care epocă anume fuseseră concepute și formulate
aceste acuzații? De ce mai răsunau, oare, ele, cu atâta vigoare?

Reprezentarea evreului pe care o întâlnim în propaganda nazistă și în scrierile personale ale naziștilor fusese compusă cu mai multe secole înainte. Martin Luther îi schițase trăsăturile principale, și de aceea naziștii, la vremea lor, au avut foarte puțin de făcut pentru a completa desenul. Vom cita aici câteva pasaje din cartea lui Luther „Despre evrei și minciunile lor”, reamintind faptul că în secolul al XVI-lea, Luther nu era cătuși de puțin singurul care gândea în acest fel, și că violența stilului său corespunde modului de expresie caracteristic epocii sale. Iar dacă-l cităm, facem acest lucru deoarece el a fost una dintre cele mai mari personalități ale gândirii germanice, și deoarece pentru a descoperi originile unei formațiuni conceptuale atât de importante, nu putem neglija sau lăsa de o parte ceea ce a scris un om de o asemenea anvergură. În acest tratat despre evrei, Luther se adresa în mod direct unui public larg și, într-un fel de recital torențial, el îi îneca pe evrei în valuri de învinuiri și condamnări. De pildă, în acest pasaj:

„Și astfel, vezi bine cum înțeleg și cum se supun ei poruncii a cincea a Domnului, și anume că sunt niște câini însetați de sângele întregii creștinătăți și ucigașii creștinilor printr-o voință îndârjită, și că le-a plăcut atât de mult să facă lucrurile acestea, încât au fost deseori arși până la moarte pe rug, învinuiți de a fi otrăvit apa și fântânile, de a fi furat copiii, de a-i fi ciopârțit și tăiat în bucăți, pentru a-și răcori și mulțumi în taină turbarea lor cu sânge creștin¹⁴”.

Și puțin mai departe:

„Acum vezi și tu ce frumoasă, groasă și grasă minciună este, atunci când ei se plâng că sunt prizonierii noștri. Au trecut mai mult de 1400 de ani de când Ierusalimul a fost distrus, și în timpul prezent sunt aproape 300 de ani de când noi, creștinii, suntem martirizați și persecutați de evrei în întreaga lume (după cum am spus înainte); așa încât noi am putea foarte bine să ne plângem că, în timpul prezent, noi am fost făcuți prizonierii lor și uciși, după cum arată adevărul adevărat și limpede. Ba mai mult decât atât, noi nu știm încă nici până azi care diavol i-a adus în țara noastră, fiindcă noi nu ne-am dus să-i căutăm la Ierusalim¹⁵”.

Astăzi, continua Luther, nimeni nu-i reține. Deoarece ei sunt o grea povară „ca o ciumă, o duhoare și o adevărată nenorocire pentru țara noastră”. Ei fuseseră expulzați din Franța „un cuib dintre cele mai frumoase”, și „dragul împărat Carol” îi alungase din Spania, „cel mai bun dintre toate cuiburile”; chiar în acest an, ei fuseseră izgoniți și din Praga, „unde își aveau, de asemenea, unul dintre cele mai bune cuiburi”, și din întreaga Coroană a Boemiei; apoi și din Ratisbona, Magdeburg și din alte orașe.¹⁶

Înseamnă, oare, a fi prizonier, atunci când ești prost primit într-o țară sau într-o casă? Da, desigur, ei ne țin pe noi, creștinii, prizonieri în țara noastră, ei ne silesc să trudim cu sudoarea frunții noastre pentru ca să câștige ei bani și bunuri, în timp ce ei stau așezați lângă cuptor ca să trândăvească, să pârțâie, să pună pere la copt, să mănânce și să bea, să trăiască foarte liniștiți din roadele muncii noastre. Ei ne-au luat prizonieri, pe noi și bunurile noastre, prin camăta lor blestemată, și apoi ei ne batjocoresc și scuipă pe noi.

¹⁴ Luther, *Von den Jueden*, p. diii [520].

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Luther, „*Von den Jueden*” (520-521).

pentru că noi muncim și-i lăsam să fie niște boiemăși puturoși, stăpâni a ceea ce este al nostru și al locului unde trăim; astfel sunt ei stăpâni noștri, iar noi slujitorii lor prin propriile noastre bunuri, prin sudarea și prin munca noastră; apoi, drept plată și mulțumire, ei îl blestemă pe Domnul Dumnezeu și răde și nu dansează el, oare, pentru că are la noi, creștinii, un alai de frumos Paradis înalt el poate, cu ajutorul evreilor, sfinții lui, să înfulece tot ce este al nostru, și ca plată să ne astupe gura și nasul, și apoi, în plus, să bațocorească și să blesteme pe Dumnezeu și întreaga omenire?

Ei nu au putut să aibă la Ierusalim, sub David și Solomon, un timp atât de bun din propriile lor bunuri, pe cât îl au astăzi din bunurile noastre, pe care ei le fură și le jefuiesc zilnic; și totuși ei se plâng că noi îi înem prizonieri. Da, noi i-am luat și-i ținem prizonieri, tot așa cum am dobândit piatra mea de la rinichi, îngroșarea sângelui meu, și toate celelalte boli și nenorociri!¹⁷;

Ce au făcut, oare creștinii, întreabă Luther, pentru a merita o asemenea soartă? „Noi nu le numim pe femeile lor tărfe (...) noi nu îi blestemăm (...) noi nu le furăm copii, nici nu le ciopărim, noi nu otrăvim apa lor, nouă nu ne este sete de sângele lor,” Moise nu spusese altceva. Dumnezeu îl iovise cu nebulnie furioasă, cu orbire și cu turbare în inima lor.¹⁸

Acestia sunt evrei, după opinia lui Luther. Întâi și-ntâi, ei vor să conducă întreaga lume¹⁹. Apoi ei sunt niște super-criminali, sunt ucigașii lui Christos și ai întregii creștinătăți!²⁰. În al treilea rând, Luther îi califică drept „plagă, duhoare și curată neno-rocire”²¹. Această reprezentare lutheriană a dominației evreilor asupra întregii lumi, a criminalității evreiești, a cruzimii evreiești a fost desecori repudiată. Însă cu toate negările și demonstrațiile contrare, acuzațiile au supraviețuit. În patru sute de ani, imaginea evreului nu și-a modificat nici o trăsătură.

¹⁷ *Ibid.* (521).

¹⁸ Luther, *Von den Juden* (521-522).

¹⁹ Excluzându-i pe evrei din funcțiile publice, împăratul Frédéric declara în 1237: „Credincioșii îndatorito-rii unui prinț catolic, noi îi excludem pe evrei din funcțiile publice astfel încât ei să nu abuzeze de puterea oficială cu scopul de a-i persecuta pe creștinii”. Kisch, *Jews in Medieval Germany*, p. 149.

²⁰ Să citim un pasaj dintr-o culegere germană de legi din secolul al XV-lea, codul municipal din Salzwedel, paragraful 83.2: „Dacă un evreu agresează un creștin sau îl ucide, evreul nu poate opune nici un răspuns, ci el trebuie să îndure în tăcere aplicarea legii, deoarece fiind persecutorul Domnului și ucigașul creștinătății, el nu are nici un drept la bunăvoință creștină”. Kisch, *Jews in Medieval Germany*, p. 268. Kisch face observația că nici una dintre culegerile germane legislative din epocile anterioare nu conținea discriminări de acest gen.

Legenda fântânilor otrăvite (secolul al XIV-lea) și cea a omorurilor rituale (secolul al XIII-lea) au fost, amândouă, condamnate de Papalitate: Scherer, *Die Rechtsverhältnisse der Juden*, pp. 36-38. În schimb, codul castilian, din secolul al XIII-lea, *Las siete partidas*, titlu XXIV (de los judios), leg. II, menționează drept crimă capitală crucificarea copiilor creștini sau a figurinelor de ceară din Vinerea Mare; Antonio G. Solalinde, ed. *Anthologia de Alfonso X el Sabio*, Buenos Aires, 1986, p. 181. Despre concepția juridică a camerei, a se consulta Kisch, *Jews in Medieval Germany*, pp. 191-197.

²¹ Al patrulea conciliu al Lateranului a cerut în mod expres puterilor seculare să-i extermine pe toți creștii: Kisch, *Jews in Medieval Germany*, p. 203. Acest text a servit drept bază închișiei pentru a înmulți execuțiile prin

Episcopul babilon al Plăgii a zecea — uciderea primului născut — a dat naștere legendei omorului ritual, conform căreia evreii ucid copii creștini în timpul Paștilor, pentru a amesteca sângele lor cu făina pentru azimă (pasca). A se consulta, de asemenea, articolul din *partida septima* în care istoria Plăgii a zecea, combinată cu niște texte evanghelice se alină — după cum se presupune — la originea legendei crucificării copiilor creștini de către evrei.

În 1895, Reichstag-ul a discutat un proiect de lege prezentat de grupul antisemit, care avea drept scop expulzarea din Germania a evreilor străini. Să oferim aici câteva extrase din discursul deputatului Ahlwardt, purtătorul de cuvânt al grupului²².

„Este absolut limpede faptul că există printre noi numeroși evrei despre care nu se poate spune nimic rău. Totuși, atunci când afirmăm că ansamblul evreilor este dăunător, facem acest lucru deoarece știm foarte bine că, în fond, caracteristicile rasiale ale acestui popor sunt de o asemenea natură încât, cu timpul, ele nu se pot armoniza cu esențialele caracteristici rasiale ale popoarelor germanice, și că orice evreu care, până în prezent, n-a comis nici un delict va comite, probabil, unul, în anumite împrejurări, deoarece particularitățile lui rasiale îl silesc să-l înfăptuiască.

Domnilor, există în India o anumită sectă, cea a Thugilor, care înălța asasinatul până la altitudinea unui program moral. În această sectă s-ar fi găsit, fără-ndoială, numeroase persoane ce nu comiseseră niciodată nici un omor. Și totuși, după opinia mea, englezii au avut dreptate atunci când au exterminat (*ausrotteten*) secta în întregime, fără să cerceteze dacă un individ sau altul, cutare sau cutare, înfăptuise vreodată, personal, un asasinat, întrucât, la momentul potrivit, oricare dintre membrii sectei l-ar fi comis“.

Făcând observația că antisemiții luptau împotriva evreilor nu din cauza religiei acestora, ci din pricina rasei, Ahlwardt a continuat:

„Evreii au reușit să facă tot ceea ce nu a izbutit să realizeze nici un dușman străin: ei i-au împins pe locuitorii din Frankfurt la periferiile orașului. Și exact așa se întâmplă peste tot unde evreii se adună în număr mare. Într-adevăr, Domnilor, evreii sunt niște fiare de pradă (...)

Domnul Rickert (*un alt deputat care se opusese expulzării evreilor*) a început prin a ne spune că avem, și așa, prea multe legi și că, în consecință, nu trebuie să ne ocupăm de o nouă legislație privitoare la evrei. Acesta este, într-adevăr, cel mai interesant argument adus vreodată împotriva antisemitismului. Așadar, ar trebui să-i lăsăm pe evrei să huzurească liniștiți deoarece avem prea multe legi? Ei bine, eu cred că dacă am voi să ne descotorosim de evrei (*Die Juden abschaffen*), am putea să ne debarasăm și de jumătate din legile noastre.

Apoi, deputatul Rickert a pretins că era într-adevăr o rușine – nu știu dacă a folosit chiar acest cuvânt, n-am reușit să-mi fac însemnări – dar, în orice caz, sensul spuselor sale a fost acesta, adică a afirmat că este o adevărată rușine pentru o națiune de 50 de milioane de persoane să se teamă de o mână de evrei (Rickert citase diverse statistici pentru a demonstra că numărul evreilor instalați în Germania nu era deloc excesiv). Da, domnilor, domnul deputat Rickert ar avea dreptate dacă am lupta cu arme loiaie împotriva unui dușman loaial; atunci, evident, germanii n-ar trebui să se teamă de niște oameni atât de puțin numeroși. Dar cu evreii, care acționează ca niște paraziti, problema se pune într-un mod cu totul diferit. Domnul Rickert este tot atât de masiv și de solid ca și mine, și totuși îi este foarte frică de un singur microb de holeră – și, domnilor, evreii sunt niște microbi de holeră.

(Râsete)

²² Reichstag, *Stenographische Berichte* ședința a 53-a, 6 martie 1895, pp. 12-96 spp. Este meritul lui Paul Massing de a fi descoperit acest discurs și de a-l fi inclus în lucrarea sa *Rehearsal for Destruction*, New-York, 1949.

„A fost o bătălie împotriva unei puteri satanice, putere care luase în stăpânire întregul nostru popor, care ocupase toate pozițiile cheie ale vieții spirituale și intelectuale, precum și pe cele ale economiei și ale politicii și care, de la înălțimea acestor poziții,

relata pe scurt „lupta lui pentru putere”, Hitler a declarat:

vrăjmasă și amenințătoare, un inamic plin de viclenie. În 1940, într-un discurs în care el de altse, de scrisori și de rapoarte administrative. Hitler, personal, vedea în evreu o putere a dezvoltat aceste reprezentări ale evreului într-un flux aproape neîntrerupt de discursuri, sfârșit un microb, microbul ciumei, sau mai precis, cel al holerei. Regimul nazist a reluat și ucigașă încă, eliminându-l, Reichstag-ul ar putea economisi jumătate din codul penal. În Frankfurt la periferiile orașului; apoi, un criminal, un asasin, o fiară de pradă, atât de izbutise să facă nici un inamic din exterior, deoarece el i-a împins pe germanii din Evreii rămâne, întâi și-ntâi, dușmanul intern care a reușit să realizeze tot ceea ce nu este, în trăsăturile sale esențiale, decât o replică a desenului lui Iudaic.

Ni se pare, într-adevăr, cu totul remarcabil faptul că, la o distanță de trei sute cincizeci de ani, doi oameni au reușit să aibă același limbaj. Imaginea evreului după Ahlwardt nu

pentru Ioldeana, astfel încât să nu mai sosescă și alții”.

Și în acest scop, este absolut necesar să începem prin a închide evreilor poarta odată. Ceea ce vom noi este să stabilim o separare pașnică și rațională între evrei și germani. Noi nu ne gândim la lucruri de felul acesta, și nu vom să mergem alături de departe. hotărâm ca cel care va ucide un evreu să-i moștenească bunurile (*răsare și proteste*).

unui evreu (*dass wir ein Schussgeld für die Juden beauftragen wollen*), noi nu vrem să și să mergem până acolo încât să cerem să i se acorde o primă celui ce va trage asupra noastră nu ne gândim să-i urmărim, spre exemplu, pe antisemii din Reichsrath-ul austriac, „Este indispensabil să privim chestiunea evreiască din acest punct de vedere. Noi nici

trebuia luată într-un mod foarte serios.

Ahlwardt a remarcat apoi că respectiva problemă nu era cătuși de puțin o glumă și că

din el un german, ci evreul va fi întotdeauna un Evreu (...).”

vacă (*Wurde de răsare*). Degeaba s-a născut un evreu în Germania, lucrul acesta nu face discursuri: un cal născut într-un staul de vaci, nu va fi, totuși, datorită acestui fapt, o *der er herausgeboren ist*. Îngăduiți-mi o comparație trivială, folosită de mine și în alte ce privește naționalitatea lui; în fond, ceea ce decide este rasa din care s-a născut (*aus*) plătit chiar și împozitele, ei bine, toate acestea nu sunt cătuși de puțin hotărâtoare în ceea ce privește naționalitatea lui; în fond, ceea ce decide este rasa din care s-a născut (*aus*) lucrul acesta – (*răsare pe băncile din dreapta*) – că și-a îndeplinit toate îndatoririle, că și-a serviciul militar obligatoriu – și ce fel de soldat a fost, mai bine să nu vorbim despre că el a supt laptele unei doici germane, că s-a supus legilor germane, că și-a făcut resping în mod absolut această idee. Dacă ne spunem că evreul s-a născut în Germania, care m-au precedat – că evreul este și el un german, atunci e de datorita mea să declar că „Dacă cineva vine să ne spună – și aceasta era intenția principală a celor doi oratori

Sie diese Raubtiere aus), Ahlwardt a continuat:

După ce i-a invitat pe deputați să „curețe” Germania de „aceste fiare de pradă” (*Rotten*

Domnilor, aici discutăm, de fapt, despre puterea de contaminare a evreilor și despre puterea lor de a exploata”.

controla întreaga națiune. A fost o bătălie împotriva unei puteri care avea, totodată, posibilitatea de a urmări cu ajutorul legii pe oricine voia să înceapă lupta împotriva ei și era gata să opună rezistență intensificării acestei forțe. În acea epocă, jidovimea atotputernică ne declarase război.”²³

Gauleiter-ul Julius Streicher insista mai mult asupra criminalității intrinsece a evreilor. Să cităm câteva extrase caracteristice dintr-un discurs pe care l-a ținut în 1935 în fața tineretului hitlerist:

„Băieți și fete! Priviți în urma voastră la o distanță de zece ani, poate ceva mai mult. Un mare război. Războiul mondial se dezlănțuise între popoarele Pământului și nu lăsase la sfârșitul său decât niște grămezi de ruine. Din acest război înfiorător un singur popor ieșise victorios, un popor despre care Christos spunea că-l avea pe Diavol drept tată. Acest popor ruina poporul german, trupul și sufletul său“.

Însă atunci a apărut Hitler, și lumea a prins curaj gândindu-se că de acum înainte:

„umanitatea va fi eliberată de acest popor care, însemnat cu semnul lui Cain, a răătăcit pe globul pământesc vreme de veacuri și de milenii.

Băieți și fete! Dacă cineva vine și vă spune că evreii au fost altădată poporul ales, să nu-l credeți, credeți-ne, mai degrabă, pe noi, care spunem că evreii nu sunt un popor ales. Deoarece nu se poate ca un popor ales să se comporte între popoare așa cum se comportă poporul evreu.

Un popor ales nu pleacă în lume pentru a-i face pe alții să muncească spre propriul său profit, și pentru a le suga sângele, el nu se duce între popoare pentru a-i alunga pe țărani din casa lor și din căminul lor familial, el nu se duce între popoare pentru a-i sărăci pe părinții voștri și a-i împinge la disperare. Un popor ales nu omoară animalele, nu le chinuiește până la moarte, un popor ales nu trăiește din sudoarea altora. Un popor ales intră în rândurile acelor și înaintează împreună cu cei ce trăiesc pentru că muncesc. Lucrul acesta să nu-l uitați niciodată.

Băieți și fete, noi am fost azvârliți în închisoare pentru voi. Pentru voi, noi am suferit întotdeauna. Pentru voi am fost siliți să îndurăm batjocurile și insultele, și am început să luptăm împotriva poporului evreu, acest corp de criminali organizați la scară mondială, și împotriva căruia luptase și Christos, cel mai mare antisemit din toate timpurile.”²⁴

Numeroși naziști ca, de pildă, Himmler, șeful forțelor SS și al Poliției, Hans Frank, jurist și guvernator general al Poloniei, și Thierack, ministrul Justiției, aveau tendința de a-l considera pe evreu drept o specie biologică inferioară, sau ca pe un fel de parazit, de microb, ce transmitea poporului german, prin simplul contact cu el, maladii mortale. Într-o zi, Himmler i-a prevenit pe generalii lui de primejdia pe care o prezenta faptul de a-i lăsa pe germani să-și însușească obiectele ce aparținuseră unor evrei decedați.

„Dacă am exterminat un microb“, a declarat el, „nu am procedat astfel pentru a ne lăsa, în cele din urmă, contaminați de același microb și pentru a muri“²⁵. Vorbind despre evrei, Frank îi numea foarte adesea „păduchi“. După ce au fost uciși cei din „imperiul“ său

²³ Discursul lui Hitler, publicat în presa germană, 10-11 noiembrie 1940.

²⁴ Discursul lui Streicher, 22 iunie 1935, M-1.

²⁵ Discursul lui Himmler, 4 Octombrie 1943, PS-1919.

polonez, el a afirmat că Europa bolnavă avea, de acum înainte să se însănătoșească²⁶. Iar în ceea ce-l privește pe Thierack, noi deținem o scrisoare a sa adresată lui Hitler, care l-a preocupat extrem de mult pe destinatarul său!

„O femeie de rasă pur evreiască, având un copil, și-a vândut laptele matern unei doctoare, ascunzându-l faptul că ea era evreică. Acest lapte a fost dat unor sugari de sânge pur german dintr-o clinică pentru copii. Acuzata este inculpată de fraudă. Cumpărătorii laptelui au suferit daune, deoarece laptele matern al unei evreice nu poate fi considerat o hrană potrivită pentru niște copii germani. În plus, comportamentul obrăznic și nerușinat al acuzaței constituie o insultă. Totuși n-au fost întreprinse urmăriri penale formale pentru a-i cruța pe părinți – care ignoră faptele – de niște necazuri inutile. Voi discuta despre aspectele rasialo-higienice ale chestiunii cu directorul Sănătății Reich-ului”²⁷.

Conform imaginii teologilor din secolul al XVI-lea și a antisemitelor din veacul al XIX-lea, nazii îi considerau pe evrei niște dușmani, niște criminali și niște paraziți, și însuși cuvântul „Evreu” (Jude) sfârșise prin a se încălca de toate acestetribute²⁸. Însă, între scrierile vechi și cele mai recente, apare o deosebire care cere a fi explicată. Ca și predecesorii lor antisemiți, nazii se referea deseori la rasă, noțiune ce nu există în textele din secolul al XVI-lea. Dimpotrivă, Luther ne repetă că evreii au meritat disprețul Domnului și o pedeapsă mai grea decât iumetele și fulgerele care au distrus Sodoma și Gomora, că ei sunt pradă furtului și orbirii, și că turbarea se află în inimile lor: în secolul al XIX-lea, acest limbaj a dispărut din discursul antisemii²⁹.

Totuși există între evocarea de către Luther a mâinii divine și argumentarea rasistă a lui Ahlwardt o sursă legătură funcțională: și unul și celălalt se străduiau să demonstreze că evreul nu se putea schimba, că un evreu rămânea pentru totdeauna un evreu. „Ceea ce Dumnezeu însuși nu îndreapă prin asemenea lovituri cumpilate, noi nu vom putea îndrepta vreodată, nici prin cuvinte nici prin fapte”. Există în ființa evreului un principiu al răului, pe care nu reușesc să-l distrugă nici cele mai violente focuri ale Cerului. În epoca lui Ahlwardt, se atribuie această malignitate intrinsecă unei cauze precise. Evreul, nu se poate împiedica de a dăuna, deoarece toate caracteristicile lui rasiale îl împing în mod irezistibil să comită acte antisociale. Și astfel se dovedește, în cele din urmă, că însuși argumentul rasist nu reprezintă decât un moment dintr-o evoluție ideologică de foarte lungă durată. Rasismul antievreiesc s-a născut în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, odată cu primele caricaturi ale evreului³⁰. Totuși, bazele „teoretice” ale rasismului nu s-au constituit decât după 1800. Rasismul din secolul al XIX-lea au afirmat în mod explicit că toate caracteristicile culturale, bune sau rele, rezultau din caracteristicile fizice. Acestea din urmă fiind imuabile, se putea afirma, în consecință, că

26 Conferința generală din Guvernământul general, 9 iulie 1943, „Jurnalul” lui Frank, PS-2233. Observațiile lui Frank sunt reproduse textual.

27 Thierack către Hitler, Aprilie 1943, NG-1656. Expertul însărcinat cu studierea „afacerii” era

Ministerialrat doctor Malzan.

28 A se consulta articolul *Jude* în „Trübners Deutsches Wörterbuch”, Deutsche Akademie, Alfred Gödde

ed. Berlin, 1943, vol. 4 pp. 55-57. Stereotipurile de acest gen sunt adesea atât de puțin originale, încât ele pot fi

usor atribuite mai multor națiuni foarte deosebite. De pildă, legenda care circula în timpul primului Război mondial,

conform căreia Germanii crucificaseră un soldat canadian: Paul Fussell, *The Great War and Modern Memory*,

New-York, 1975, p. 117.

29 Luther, *Von den Juden*, p. Aiii (418).

30 Eduard Fuchs, *Die Juden in der Karikatur*, München, 1921, pp. 160-161.

tipurile sociale de comportament erau și ele, cu necesitate, imuabile. Pentru antisemiți, evreii au devenit „o rasă”³¹.

Cei ce i-au exterminat pe evreii din Europa au fost germanii, și, de aceea, atenția noastră trebuie să se îndrepte cu precădere asupra lor. Nu se poate înțelege ce s-a întâmplat cu evreii, fără a explica foarte bine deciziile luate de responsabili germani la Berlin sau pe teren. Totuși, eforturile germane și costurile necesare pentru realizarea obiectivelor propuse au fost în permanență influențate de însuși comportamentul victimelor. Dacă admitem că un organism german nu putea mobiliza pentru înfăptuirea unui proiect decât niște resurse limitate, desfășurarea operațiunii și, în cele din urmă, reușita ei trebuia să depindă de modul evreilor de a reacționa față de ea.

Ori, atitudinea evreiască față de procesul de exterminare n-a fost câtuși de puțin o improvizație de circumstanță. Nu era, nu, deloc, pentru prima oară în decursul istoriei când evreii europeni se confruntau cu violență; datorită acestor experiențe se crease o serie de reacții tipice, care aveau să rămână remarcabil de constante de-a lungul veacurilor, și care pot fi reprezentate, la un mod schematic, astfel:

Rezistență	Încercări de ușurare a situației	Evadare	Paralizie	Supunere

Atacul preventiv, rezistența armată, răzbunarea sunt aproape total inexistente în istoria evreilor din diaspora. Ultima revoltă, și de altfel singura de mare amploare, a avut loc în timpul Imperiului roman, în secolul al II-lea după I-C., adică într-un moment în care majoritatea evreilor trăiau încă în grupuri compacte pe malul Mediteranei răsăritene, și nădăjduiau în continuare să restabilească o Iudee independentă.³² În Evul Mediu, comunitățile evreiești renunțaseră la orice intenție de a lupta, iar poezii lor nu laudau nici marile fapte războinice și nici, în general, vitejia³³. Evreii din Europa se plecaseră sub protecția autorităților constituite: li se încredințau din punct de vedere juridic, fizic și moral.

Un incident din 1096 ne înfățișează foarte expresiv această dependență mentală. La acea dată, numeroase scrisori și emisari sosiți din Franța au avertizat comunitățile evreiești din Germania că zeloșii Cruciați se pregăteau pentru un masacru. Personalitățile marcante evreiești din Mayenza au răspuns: „Suntem foarte îngrijorați de soarta voastră. Iar în ceea ce ne privește, noi avem foarte puține motive să ne temem. N-am auzit nimic, nici un cuvânt, despre această chestiune și nimic nu ne face să credem că viețile voastre ar fi

³¹ Se poate găsi un exemplu de gândire nazistă despre noțiunea de rasă, cu formulări ca, de pildă, „substanță rasială” (Rassenkern) „rasă superioară” (Hochrasse) și „declin rasial” (Rasseverfall) în Konrad Dürre, „Werden und Bedeutung der Rassen” în *Die Neue Propyläen – Weltgeschichte*, Berlin, 1940, pp. 89-118.

³² Revolta din anii 115-117 după J-C. sub domnia lui Traian (survenită după distrugerea Templului de către Romani în anul 70 după I-C., și înaintea insurecției lui Bar Kochba din 132-135) izbucnise în Egipt și în Cipru; agitația a cuprins și Mesopotamia și Iudeea însăși. Înaintarea convergentă a forțelor evreiești ne arată că obiectivul lor era Ierusalimul. A se consulta Simon Applebaum, *Jews and Greeks in Ancient Cyrene*, Leyde, 1979, pp. 201-334 și, în special pp. 336-337.

³³ A se consulta David Segal „Observations on Three War Poems of Shmuel Ha-Nagid”, *AJS review* 4 (1979), pp. 165-203. Ha-Nagid a fost singurul poet războinic din Evul Mediu.

amenințate de sabie". Înă, curând, sosind „batalion după batalion", Cruciații i-au atacat pe evreii din Spira, Worms, Mayenza precum și din alte orașe din Germania.³⁴ Opt secole și jumătate mai târziu, un președinte al Consiliului evreiesc din Olanda avea să spună:

„Faptul că germanii au comis atrocități împotriva evreilor polonezi, nu este un motiv de a crede că ei se comporta (sic) în același mod cu evreii olandezi, mai întâi deoarece germanii au avut întotdeauna o părere proastă despre evreii polonezi, și apoi pentru că Țările-de-Jos nefiind Polonia, ei știau să se poarte cum se cuvenea aici și să nu șocheze opinia publică”³⁵.

Însă evreii din Țările-de-Jos au fost nimiciți exact ca și frații lor răsăriteni.

La evreii din diaspora, acțiunile de rezistență armată deveniseră izolate și episodice. Forța umană să și regăsească locul în strategia evreilor doar în clipa în care viața evreiască avea să se reincarneze într-un Stat evreu. În cursul tragediei din anii 1933-1945, exemplele de rezistență au fost puțin numeroase și de mică amploare. Și mai ales, în oricare moment și oriunde s-au produs, ele au fost întotdeauna întâmpinate nu în primă, ci numai în ultimă instanță.³⁶

Evreii persecutați respingeau chiar și reacțiile de oarecare opoziție ale comunităților evreiești din alte țări împotriva persecutorilor, cu excepția cazurilor în care situația din propria lor țară, sau din propriul lor oraș, era încă și mai grea. Această a fost atitudinea evreilor din Ancona în 1556, atunci când negustorii evrei din Imperiul Otoman au încercat să organizeze un boicot al porturilor din Ancona și al celor din Statele Papale. În mod asemănător, în martie 1933, o organizație de veterani evrei din Germania și-a exprimat public dezaprobară față de declarațiile anti-germane făcute în străinătate de emigranții evrei.

De multă vreme, comunitatea evreiască reacționa momentan și tipic prin încercări de ușurare a greutăților îndurate. Încercările luau forma unor jalbe, a unor acorduri de protecție sau de eliberare obținute prin plata unor sume de bani, a supunerii preventive, a juctorilor caritabile, salvărilor de persoane sau de bunuri, eforturilor de reconstrucție – pe scurt, a tuturor acțiunilor menite să înălțare primejdia sau, atunci când violența se și manifestase, să-i atenueze efectele. Să dăm câteva exemple. În Antichitate, orașul Alexandria era împărțit în cinci cartiere numite α , β , γ , δ , ϵ . Majoritatea evreilor se concentraseră în cartierul δ (delta) situat la marginea mării, însă unii dintr-ei locuiau în alte zone. În anul 31 după I.-C., împăratul Caligula a dorit să fie venerat ca un semi-zeu. Evreii din Alexandria au refuzat să-i acorde onorurile religioase pe care le cerea; au izbucnit mari

³⁴ Cronica ebraică anonimă din Mayenza (date de seamă contemporană), în Shlomo Eidelberg, ed. și trad. *The Jews and the Crusaders*, Madison, Wisconsin, 1977, pp. 99-100.

³⁵ Mărturia lui D. Cohen, 12 noiembrie 1947, citată de Louis de Jong, „The Netherlands and Auschwitz”, *Yad Vashem Studies*, 7 (1968) p. 44.

³⁶ Începând din 1789, evreii dobândiseră experiență militară în armatele Europei continentale. În 1794, apoi în 1831, detașamente evreiești autonome luptaseră la Varșovia alături de forțele poloneze. În anii 1903-1904, unități evreiești de autoapărare, înarmate cu băte și ciomege, s-au opus haidamacilor beci și violenței care învadau cartierele evreiești din mai multe orașe ale Rusiei. Aceste experiențe citate adesea nu constituie, totuși, decât niște precedente de mică anvergură. Soldații evrei din armatele germane sau austriece nu purtau o uniformă evreiască. Detașamentele evreiești de la Varșovia luptau în calitate lor de locuitori ai Poloniei și pentru o cauză poloneză. Unitățile de autoapărare din Rusia nu se răzvrăteau împotriva Statului rus. În orice caz, trebuie, totuși, să remarcăm că revoltele din lagărele morții de la Treblinka și Sobibor au fost organizate de prizonierii evrei care fuseseră ofițeri, că cea mai importantă insurtecție de ghetou s-a produs la Varșovia, și că activitatea grupurilor de partizani evrei s-a manifestat mai ales în anumite regiuni din teritoriul sovietic ocupat.

violente în oraș. Toți evreii au fost împinși, înghesuiți în cartierul delta, populația a luat în posesiune locuințele golite; autoritățile au suprimat temporar regimul de egalitate a drepturilor, au întrerupt aprovizionarea cartierului delta și au blocat toate ieșirile din ea. Din timp în timp, un centurion roman intra cu forța în casa câte unei familii evreiești sub pretextul de a căuta arme. În aceste împrejurări, care ne evocă în mod ciudat unele realități mai recente, evreii au trimis la Roma o delegație pentru a-l implora pe Caligula să-i dispenseze de a practica noul cult. În delegație se afla printre alții, celebrul filosof Philon care, în capitala Imperiului, a discutat respectiva problemă cu Apion, o personalitate oficială binecunoscută pentru antisemitismul său³⁷.

Aproximativ nouăsprezece sute de ani mai târziu, în 1942, cu un scop destul de asemănător, evreii bulgari au trimis o delegație pentru a implora să nu fie evacuați din locuințele lor³⁸.

Uneori se încerca să se obțină securitatea „contra cost”. În 1384, pe când sângele evreilor curgea în valuri mari în Franconia, comunitatea a propus să plătească o sumă de bani pentru a ocroti viețile membrilor săi. Acordul referitor la modalitățile de a efectua „târgul” a fost încheiat foarte repede. Autoritățile municipale de la Nürnberg au adunat uriașa sumă de 80.000 de florini, regele Wenzel a primit, ca parte a sa, 15.000 din ei, iar reprezentanții lui, care negociau și în alte cetăți, alți 4.000; i-a rămas orașului un beneficiu net de mai mult de 60.000 de florini, respectiv 190.000 de thaleri³⁹. Sub ocupația nazistă, evreii europeni, începând din Țările de Jos și până în Caucaz, au încercat să salveze de la moarte oferind bani sau alte valori.

În arsenalul reacțiilor de ușurare a greutăților, una dintre cele mai dibace rămânea supunerea anticipată. Simțind pericolul, victima încerca să lupte împotriva lui oferind ea însăși propuneri de conciliere înainte ca amenințarea să se fi concretizat; ea ceda exigenței, însă tentativa sa consta în a o face în proprii săi termeni. Comunitățile evreiești din Europa mai practicau încă această manevră chiar în ajunul lui 1933: ele au vrut să opereze o profundă schimbare în structura socioprofesională a populației evreiești și o modificare a imaginii legate de ea, îndemnându-i pe evrei să devină nu numai comercianți sau juriști, ci și ingineri, muncitori calificați, agricultori. Comunitățile sperau ca prin acest proces – îndeosebi în Germania, unde această politică a fost denumită *Berufsumschichtung* (redistribuirea profesională) – ocupând noi poziții în economie, evreii se vor afla mai puțin expuși privirilor publicului, vor fi mai puțin vulnerabili, mai rar denunțați ca neproductivi.⁴⁰

Alt exemplu de strategie de anticipare: în Germania dinaintea de 1933, anumite întreprinderi evreiești au decis din proprie inițiativă să restrângă proporția de evrei din

³⁷ Heinrich Graetz, *Volkstümliche Geschichte der Juden*, Berlin și Viena, 1923, vol. 3, pp. 600-669; Victor Tcherikover, *Hellenistic Civilization and the Jews*, JPS and Hebrew University, 1959, pp. 313-316. Se pot găsi extrase despre descrierea lui Philon după o scrisoare a împăratului Claudiu (41 după I.-C.) în Naphtali Lewis, *The Roman Precipitate*, 27 B.C.-285 A.D., Toronto 1974, pp. 111-113. Claudiu vorbește despre delegația separată a Evreilor ca despre „un lucru care nu se mai făcuse niciodată”.

³⁸ Frederick Chary, *The Bulgarian Jews and the Final Solution*, 1940-1944, Pittsburgh, 1972, pp. 73-74, 92-96, 144-152.

³⁹ Stobbe, *Die Juden in Deutschland*, pp. 57-58.

⁴⁰ În două scrisori adresate lui Hitler, la 4 aprilie și la 6 mai 1933, o organizație conservatoare de foști combatanți evrei (*Reichsbund jüdischer Frontsoldaten*) a afirmat că ea practica de multă vreme o *Berufsumschichtung* care avea drept scop părăsirea profesiunilor „intellectuale” și opțiunea pentru agricultură și meșteșuguri. Texte în Klaus Herrmann, *Das Dritte Reich und die deutsch-jüdischen Organisationen, 1933-1934*, Köln, 1969, pp. 66-67, 94-98.

personalul lor. Până atunci, patronii evrei erau cei care angajau majoritatea salariaților evrei; mai multe societăți au stabilit un procentaj de funcționari evrei pentru a nu apărea încă și mai evreiești decât erau prin capitalul lor.⁴¹ Cățiva ani mai târziu, sub ocupația nazistă, Consiliile evreiești au depus multe eforturi pentru a încerca să meargă în întâmpinarea exigențelor și ordinilor. Germanilor, gândeau ele, puțin le pasa de greutățile pe care cuțare sau măsură economică dorită de ei urma să le creeze evreilor celor mai puțin capabili să le îndure, în timp ce Consiliile evreiești puteau încerca, cel puțin, să ușureze consecințele acesteia pentru cei mai slabi și mai săraci. Datorită acestei mentalități Consiliul evreiesc din Varșovia a intenționat să procedeze el însuși la confiscarea bunurilor evreiești rămase de germani⁴², și tot din pricina ei, același Consiliu a organizat recrutarea mării de lucru evreiești în așa fel încât să fie scutiți de muncă evreii înstăriți, în schimbul unei compensații financiare, pentru ajutorarea familiilor sărace, mobilizate fără salariu la diferitele agenții germane⁴³. Comunitățile și-au, de asemenea foarte bine, și de multă vreme, cum să reacționeze după o catastrofă. Organizarea de ajutorare și de salvare a persoanelor sau a bunurilor devenise o instituție tradițională. Comitetele și subcomitetele de călătorie constituite de către evreii „sus-puși” (în Germania, așa numiți *Prominente*) și care, astăzi, reprezintă una dintre caracteristicile organizației *United Jewish Appeal*, erau o realitate curentă încă în secolul al XIX-lea. În anii 1860, subscrierile în favoarea evreilor din Rusia luseseră în Germania o amploare considerabilă.⁴⁴ Și reconstrucția – adică restabilirea vieții evreiești, fie în vechiul habitat după calmarea persecuției, fie pe un pământ nou – devenise de-a lungul secolelor o rețutură spontană și aproape automată: reconstrucția era sinonimul foarte exact al meninței continuității vieții evreiești. Toate istoriile generale ale poporului evreu relatează, în esență, neîntrerupte tulburări și dureri, readaptările consecutive, munca permanentă pentru restabilirea comunității. Dintre eforturile de reconstrucție, cel care s-a realizat în 1945 se înscrie printre cele mai importante.

În schema noastră apare apoi reacția de evadare (sau de fugă) mai puțin amplă decât aceea de liniștire (sau de calmare) a situației. Prin această reprezentare grafică noi nu dorim să afirmăm că fuga, încercarea de a se ascunde, clandestinitatea ar fi ocupat un loc foarte mic în comportamentele de reacție ale evreilor ci, mai degrabă, că ei s-au așteptat la mai puține rezultate prin adoptarea acestei atitudini, și că au avut mai multă încredere în strategia ușurării situației lor. Desigur, evreii au trecut neînțecat dintr-o țară în alta; dar au făcut rareori acest lucru pentru că statutul restrictiv care le era impus de cuțare sau cuțare regim li se părea insuportabil. Evreii emigraseră, în general, atunci când erau conștienți de de expulzare, fie de o criză economică. Există foarte puține cazuri în care ei au fugit pentru a scăpa de un pogrom; cel mai adesea, supraviețuitorii au continuat să trăiască acolo unde avuseseră loc pogromul. În fața unei acțiuni antievreiești, evreii nu aveau tendința de a fugi, ci de a coexistența. Ei au încercat chiar – și numeroase documente ne permit, astăzi, să afirmăm acest lucru – să coexistența cu Hitler. Foarte ades, această atitudine i-a împiedicat să

⁴¹ Ezra Ben-Nathan „Die demographische und wirtschaftliche Struktur der Juden” în Werner Mosse ed. *Enischeldungsjahr 1932*, Tübingen, 1966, pp. 88-131, la pp. 110, 114.
⁴² Raul Hilberg, Stanisław Staron și Josef Kermisz ed. *The Warsaw Diary of Adam Czerniaków*, New-York, 1979, p. 99.
⁴³ A se consulta același Jurnal al lui Czerniaków, la datele 13-24 octombrie 1939, 2 și 13 noiembrie 1939, 9 decembrie 1939, 21 și 23 ianuarie 1940; *ibid.*, pp. 81-110, passim; Czerniaków către Plenipotenciariul Șefului de district pentru orașul Varșovia, 21 mai 1940, *ibid.*, pp. 386-387.
⁴⁴ A se consulta, spre exemplu, lista de subscripții publicată în *Allgemeine Zeitung des Judentums*, Leipzig, nr. din 2 noiembrie 1869, pp. 897 sqq.

fugă la timp, iar încă și mai frecvent, tot ea i-a convins, în ultima etapă, să renunțe la orice veleitate de a scăpa, într-un fel oarecare, înaintea sosirii ucigașilor.

Există momente în care iminența unei catastrofe determină victimele, cu unele excepții, să creadă că orice reacție din partea lor n-ar face decât să le agraveze suferințele, sau să apropie clipa unor chinuri mortale. Datorită acestui proces mental se poate instala o situație de paralizie. Simptomele ei nu sunt foarte vizibile; totuși, în 1941, un observator german nota agitația dezordonată a evreilor din Galiția care, între două operațiuni de exterminare, își așteptau moartea într-o stare de „nervozitate disperată“ (*verzweifelte Nervosität*)⁴⁵. Dar chiar și în țările situate în afara spațiului de exterminare, evreii păreau cuprinși de un fel de pasivitate. În 1941, în 1942, atunci când a început marea anihilare, evreii din restul lumii s-au dovedit a fi și ei, la fel de neputincioși față de nimicirea comunităților evreiești din marile orașe, ba chiar a acelora din teritorii întregi.

Ultima reacție menționată în schema noastră este aceea a supunerii. Pentru evrei, această supunere față de legile și ordinele îndreptate împotriva lor a reprezentat întotdeauna un mijloc de supraviețuire. Măsurilor restrictive ei le opuneau implorarea; uneori, încercau să li se sustragă; iar atunci când aceste atitudini eșuau, supunerea automată devenea modul normal de a acționa. În anumite cazuri evreii au dus această modalitate de reacție până la extrema ei limită și la comportamente tragice. La 1 septembrie 1614, la Frankfurt pe Main, niște haidamaci violenți, conduși de un anume Vincenz Fettmilch au năvălit în cartierul evreiesc, unde au început să jefuiască și să ucidă. Numeroși evrei s-au refugiat în cimitirul lor; în rânduri strânse, înveșmântați în giulgiul ritual al morților, ei i-au așteptat pe ucigași rugându-se.⁴⁶ Exemplul este cu atât mai semnificativ cu cât, în timpul masacrelor naziste din 1941, s-a observat adesea că evreii, ca în 1614, se adunau lângă mormintele comunităților lor.

În fața agresiunii, evreii au reacționat foarte multă vreme prin încercări de ușurare a situației sau prin supunere, și vom avea și alte ocazii de a vedea frecvente reapariții ale acestor atitudini. Însă trebuie să insistăm încă de pe acum asupra faptului că aceste „reacții evreiești“ îi caracterizau exclusiv pe evreii ghetourilor. Născut în ghetou, acest tip de comportament va dispărea o dată cu el, deoarece comportamentul acesta este tocmai un rezultat și un element al societății de ghetou – și anume un element care se regăsește la toți evreii din ghetouri, fie că erau asimilaționiști sau sioniști, partizani ai capitalismului sau ai socialismului, fie că practicau iudaismul, fie că se îndepărtaseră de el.

Este, de asemenea, necesar să înțelegem foarte bine și un alt aspect al chestiunii. Cuplul ușurare-supunere apare, după cum am văzut, încă de la începutul erei creștine. Inițiatorii lui istorici au fost filozoful Philon și istoricul Josephus Flavius, care au negociat cu Romanii în numele evreilor, și care le-au recomandat acestora să nu jignească nici un alt popor nici prin vorbe, nici prin fapte. Iar acesta a fost modelul de reacție ce i-a permis poporului evreu să supraviețuiască uriașei presiuni exercitate de Biserică în sensul convertirii. De astă dată, ea în multe alte împrejurări, strategia evreiască a asigurat comunității

⁴⁵ Oberfeldkommandatur 365 către Militärbefehlshaber im Generalgouvernement, 18 decembrie 1941, T 501, roll 214.

⁴⁶ Graetz, *Volkstümliche Geschichte der Juden*, vol. 3, pp. 388-389. Populația i-a lăsat să fugă. Evreii s-au întors la casele lor două luni mai târziu, sub protecție imperială. Fettmilch a fost sfârtecat de patru cai la ordinul autorităților: Împăratului nu-i plăceau pogromurile. La Erfurt, în secolul al XIV-lea, Consiliul orașului i-a lăsat pe haidamaci să ucidă aproximativ o sută de evrei. Atunci când mulțimea a început să-i amenințe și pe cei trei mii care rămăseseră, victimele s-au refugiat în locuințele lor, au închis ușile și ferestrele, apoi și-au incendiat casele și au murit în acest holocaust deliberat: Ludwig, conte Utterodt, *Günther Graf von Schwarzenburg – Erwählter Deutscher König*, Leipzig, 1862, notă la p. 33.

expulzare și de exclude.

is teredijer pom u

să reducă pierderile de bu

nuand impotiva lor mäsuri

OPERATION 2

un istoric⁴⁷. În Evul Mediu

condamnata de Luther și

PURCHASING DEPARTMENT

sfârșit prin a se convinge c

La începutul anilor 1

... ..

temă expulzarea evreilor d

evreii lui, și în consecință,

...an invidiosus parvulus...

astă dată, cu un rezultat ca

după cum ea n-a putut fi op

...an unui an în care se

...udinea și să opună rezis

origonitiori săi pe măsura

PROPIA SA DISINGERE.

seculară. Această experiență